

Sammendrag av doktorgradsavhandlingar

Raija Berglund

Ett barns interaktion på två språk. En studie i språkval och kodväxling

Avhandling för graden fil.dr. ved Humanistisk fakultet, Vasa universitet. Disputas i juni 2008.

Avhandlingen är en kvalitativ studie av ett simultant tvåspråkigt barns interaktion på finska och svenska i åldern 3–7 år. Tvåspråkighet uppfattas i studien som en integrerad helhet och språktillägnande som en kommunikativ process, som sker i interaktion med omgivningen. Studiens ansats är psyko- och sociolingvistisk. Min informant, forskarens egen son, tillägnar sig två språk i en tvåspråkig familj (finsk mor, finlandssvensk far och tvåspråkig äldre syster). Familjen bor i en genuint tvåspråkig miljö där båda språken används om vartannat.

Syftet med studien är att undersöka när, varför (och delvis hur) informanten använder svenska och när, varför (och delvis hur) han använder finska i sin kommunikation i svenska, finska och tvåspråkiga kontexter. Materialet, som består av ljudupptagningar, dagboksanteckningar, observation och intervjuer, är insamlat i barnets hem, dagvård och dagklubb. Analysen av barnets språkval och kodväxling sker enligt faktorerna: deltagare, situation, topik och funktion i en personorienterad språkvalsmodell. Barnets språkval och kodväxling undersöks i interaktionen med samtalspartner som uppvisar varierande tvåspråkighetsgrad.

Resultaten visar att min informants språkval sker personbundet, medvetet, konsekvent och explicit. Hans språkval förklaras bäst av faktorerna: föräldrarnas medvetna språkplanering och konsekventa språkstrategi, en regelbunden och kontinuerlig kontakt med båda språken, balansen i inflödet samt tillgången på separata enspråkiga kontexter och klart enspråkiga språkliga modeller. Orsakerna till kodväxling hos min informant är dels universella: specifikation av samtalspartner, citat, språkspecifik språkinläring och lucka i vokabulären, dels idiolektala. Han kodväxlar för att krydda eller effektivisera sin kommunikation, för att kodväxling i sig bär betydelse för honom eller för att han finner nöje i det. En mera vuxenlik språkvals- och kodväxlingskompetens håller på att växa fram hos honom i sjuårsåldern: han kan bl.a. lösgöra sig från sitt språkvalsmönster. Då han fungerar enligt de vuxnas pragmatiska språkvalsregler, kräver han att hans tvåspråkiga samtalspartner accepterar hans interaktion som en normal tvåspråkig sådan.

Avhandlingen är elektroniskt tillgänglig i http://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-227-4.pdf

Kontakt: raija.berglund, e-post: raija.berglund@uwasa.fi

Vegard Johansen

Children and distributive justice between generations: A comparison of 16 European countries

Avhandling for graden ph.d. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas i januar 2009.

Avhandlingen er en kvantitativ studie som benytter et synkront generasjonsperspektiv og John Rawls sin teori om rettferdighet. I den empiriske delen er det hentet inn statistikk fra 16 europeiske land. Gjennom deskriptive og multivariate teknikker analyseres barn, voksne og eldres økonomiske posisjon og offentlige overføringer til de respektive grupper.

Den teoretiske delen er brukt som en plattform for de empiriske analysene. Her ses det på en rekke teorier for rettferdighet. Det konkluderes med at likhets- og forskjellsprinsippet, samt like muligheter, er relevante for teoretiske og empiriske drøftinger av barn og rettferdig fordeling. Videre vurderes en rekke forståelser av generasjon, og man vurderer legitimiteten ved en synkron tilnærming. Denne tilnærmingen er teoretisert av strukturorienterte akademikere innen den nye barndomssosiologien.

Metodekapitlet identifiserer aldersinndelinger for barn, voksne og eldre og presenterer ulike indikatorer for offentlige overføringer og inntekt. I søken etter å forstå ulikheter mellom land ses det blant annet på velstandsnivået, aldersstrukturen og en modifisert versjon av Esping-Andersens berømte kategorisering av velferdsregimer (sosialdemokratisk, konservativ, liberal og søreuropeisk).

Avhandlingen tar for seg ulike spørsmål av stor betydning for alle europeiske land, særlig sett i forhold til Europas aldrende befolkning. Johansen viser at siden 1980 har det vært en dramatisk vekst i offentlige overføringer til de eldre, mens overføringer til barnefamilier har holdt samme nivå i denne perioden (relativt sett). Det er ulikheter mellom velferdsregimer i forhold til størrelsene på overføringer til eldre og til barnefamilier; de sosialdemokratiske og konservative velferdsstatene er mest sjenerøse. Lands velstandsnivå viser seg å ha stor betydning for størrelsen på offentlige overføringer til barnefamilier, mens andelen eldre mennesker er den viktigste forklaringsvariabelen for offentlige overføringer til eldre.

Fremtidig aldersstruktur og befolkningsstørrelse er bestemt av trender innen migrasjon, levealder og fødselsrater. Aldringen på 1900-tallet skyldes hovedsakelig reduksjon i fødselsrater. Johansens analyse tyder på en positiv sammenheng mellom lands fødselsrater og størrelsen på offentlige overføringer til barnefamilier.

Analyser av ulikhet og relativ fattigdom står også sentralt. Avhandlingen viser at sosialdemokratiske og konservative velferdsstater kjennetegnes av mindre ulikhet og lavere fattighedsrater sammenlignet med liberale og søreuropeiske velferdsstater. Disse regimeforskjellene kommer også frem i multivariate analyser av fattigdom blant barn og eldre. Risikoen for barnefattigdom er størst for barn som bor sammen med arbeidsledige foreldre, enslige foreldre, unge foreldre, foreldre med lav utdanning og barn av foreldre som tilhører etniske minoriteter.

Kontakt: Vegard Johansen, e-post: vj@ostforsk.no

Hege Lundeby

Foreldre med funksjonshemmete barn: En studie av familiemønster, yrkesaktivitet og møter med hjelpeapparatet

Avhandling for graden ph.d. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas i november 2008.

Samfunnsvitenskapelig forskning om familier med funksjonshemmete barn har i liten grad fokusert på betydningen samfunnet familiene lever i har for hverdagslivet til familien. Større representative utvalg som inkluderer barn med ulike typer funksjonsnedsettelse er mangelfulle. Hensikten med avhandlingen var å bidra med en *kontekstuell analyse av familier med funksjonshemmete barn i dagens Norge på noen sentrale områder*. Temaene som ble belyst var *familiemønster, yrkesaktivitet og foreldrenes møter med skole og hjelpeapparat*.

Avhandlingens empiridel besto av fem ulike paper. Felles er at konsekvenser av funksjonshemming for familien ble analysert og tolket jf et relasjonelt funksjonshemmingsperspektiv. Blant hovedfunnene er: 1) Familiemønsteret (antall barn og samlivsbrudd) lignet familier flest, men i motsetning til vanlig oppfatning fant vi færre skilsmisser i familier med funksjonshemmete barn. 2) Mødre med funksjonshemmete barn er i mindre grad yrkesaktive enn mødre flest (10 % forskjell), samtidig som det dominerende mønster blant norske mødre er yrkesaktivitet til tross for funksjonshemmet barn. Fedre jobber som fedre flest, men med noe mindre overtid. Lange arbeidsdager kunne oppleves belastende, særlig ved sprik mellom faktisk og avtalt arbeidstid. 3) De fleste foreldre opplever hjelpeapparatet som tidkrevende og personavhengig. De opplever også barrierer i tilgangen til det byråkratiske systemet og et fragmentert apparat. Men de fleste var tilfredse når hjelpa var etablert. Møtene preges av krevende "topper", som for eksempel skolestart. 4) Foreldre møter begrensede valgmuligheter ved skolestart, knyttet til mangel på alternative tilbud, så vel som erfart motstand mot å ta imot barnet ved nærskolen, med andre ord begrenset mulighet til å velge inkludering. Det siste gjelder særlig barn med utviklingshemming i byer. Foreldrene velger med basis i tidligere erfaringer, type og grad av funksjonsnedsettelse, imøtekommenhet, praktisk organisering og stabilitet. 5) Foreldre har svært varierende, positive og negative, erfaringer med hensyn til brukerinnflytelse. Negative erfaringer med å "ikke bli lyttet til" er særlig belastende. Slike situasjoner preges ofte av ulike former for konflikter/uenighet knyttet til problemdefinering (hva er problemet, hvilke tiltak), tilgangsproblematikk (hvem kvalifiserer for tjenester, hva er relevante vurderingskriterier) og jurisdiksjon (hvem har rett til å influere og ta avgjørelser).

Avhandlingen benyttet data fra det longitudinelle prosjektet "Å vokse opp med funksjonshemming i dagens Norge" (Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU), med barn i førskolealder og tidlig skolealder. Kvalitative intervjuer med foreldre til 31 barn i 1998 og 2002, og kvantitative spørreskjema besvart av foreldre til 603 og 487 barn i 1999 og 2003, ble benyttet.

Kontakt: Hege Lundeby, e-post: hege.lundeby@samfunn.ntnu.no

Marianne Helene Storjord

Barnehagebarns liv i en samisk kontekst. En arena for kulturell meningsskaping

Avhandling for graden dr. philos. ved Institutt for pedagogikk og lærerutdanning, Universitetet i Tromsø. Disputas i januar 2009.

Avhandlingen handler om den samiske barnehagen som en institusjon i dagens samfunn. Resultatene viser at den samiske barnehagen er et mangesidig og komplekst fenomen. Den er en viktig arena for sosialisering og identitetsdannelse for de samiske barna. De ansatte, barna og foreldrene spinner et nett av mening sammen som skapes, bygges opp og kommer til syne i det indre liv som leves i barnehagen. Barnehagens hverdagsliv uttrykkes gjennom rutiner, regler, sosiale samspill, tegn, kommunikasjon, lek, rollespill og i forhold til verdier og holdninger. Til sammen skapes et fellesskap, og dette fellesskapet påvirker hvordan kultur, språk og tradisjon får sin spesielle karakter.

Leken er en viktig del av de samiske barnas barnehagehverdag. Gjennom det sosiale samspill og kommunikasjon skapes mening i leken. Beskrivelsene og analysene viser at lekens innhold gjenspeiler kulturen og den verden barna er en del av. Barn som har kompetanse i to eller flere språk, er bedre rustet til å beherske den samiske barnehageverden. Barn fra norsktalende hjem faller utenfor i flere sammenhenger. Dette skjer fordi språket er en avgjørende innfallsport i de sosiale samhandlingsprosessene.

Den samiske kulturen, bruken av samisk språk og formidling av samisk tradisjonskunnskap kommer til uttrykk i begge barnehagene i undersøkelsen, men på ulik måte, og er ikke like fremtredende begge steder. De særtrekk som er avdekket ved institusjonen, viser seg å være indikasjoner på det omkringingliggende samfunn. Den samiske barnehagen har enkelte samiske trekk og markører, men det er ikke det samiske perspektivet som er det dominerende i institusjonen. De funn som er avdekket viser at den samiske profilen ikke er til stede i den grad som lovverket forutsetter. Studien representerer et av de første bidrag om den samiske barnehagen innenfor samfunnsforskningen. Avhandlingen løfter frem og understreker den samiske barnehagens viktige rolle for samiske barns oppvekst og identitetsutvikling i et etnisk pluralt og flerspråklig samfunn.

Kontakt: Marianne H. Storjord, e-post: stormari@online.no

Ardis Storm-Mathisen

Kontekstualisert mening – en diskursiv analyse av unges klær og identiteter

Avhandling for graden ph.d. i sosiologi ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. Disputas i november 2008.

Denne avhandlingen handler om hvordan klær kan inngå i identitetsformende prosesser for unge i overgangsfasen fra barndom til ungdomstid og hva det unge svarer om klær kan fortelle oss om dette. Hensikten har vært å fremskaffe ny kunnskap om sammenhengen mellom klær og unge identiteter i dagens Norge og teoretisk begrepssette identitetsforming som prosess. Avhandlingen er basert på en empirisk undersøkelse fra årene rundt årtusenskiftet, der norske 13-åringer i ulike miljøer i Oslo og Hedmark ble stilt spørsmål om sine egne og andres klær gjennom spørreskjema og intervju samtaler. Hvordan vi kan forstå språklige meningsytninger i et vitenskapelig rammeverk er derfor et sentralt spørsmål i avhandlingen. Teoretisk anvendes et praksisperspektiv inspirert av den sene Wittgenstein og hans begrep om språk-

spill; dvs. at mening er bruk og knyttet til den kommunikative sammenheng bruken er en del av.

Den empiriske undersøkelsen avdekket klare mønstre i unges svar om klær, men også betydelige variasjoner. I spørreskjemaundersøkelsen rangerte de høyeste andelene unge det å ha behagelige klær som viktigere enn å ha moteklær og klær av bestemte merker. Det var særlig gutter og de unge fra Hedmark som vektla behagelige klær. Jenter la mer vekt på mote, og flest unge fra Oslo la vekt på merker. Selv om dette svarmønsteret kunne gjenfinnes i intervjumaterialet viste nærmere undersøkelser, blant annet gjennom sammenlikning av metoder og studier av dialogiske prosesser mellom unge, store variasjoner når det gjaldt hva enkeltpersoner eller grupper svarte om sine klær. Slike variasjoner blir ofte forstått som uttrykk for (post)moderne identitetsstrekk som ambivalens og flyktighet, dvs. at variasjonene er knyttet til ett bestemt identitetsprosjekt som kjennetegnet en bestemt person. Analysene i denne avhandlingen viser imidlertid at variasjonene snarere var knyttet til de unges spesifikke identitetsprosjekter i aktuelle brukskontekster (dividualitet), at disse brukskontekstene (språkspillene) kunne karakteriseres ved å være mer eller mindre komplekse og at en type av slike komplekse språkspill, som intervjuet ofte er, former individualitet.

I sum understreker avhandlingens funn at klær inngår i, reguleres og regulerer, de unges identitetsprosjekter både som italesatt tema og ved sin konkrete tilstedeværelse på personers kropp. Men fordi ingen situasjoner er helt like og hele tiden i bevegelse så inngår klærne, også et og samme plagg, på ulike måter i de unges identitetsprosjekter. I hvilken grad unge er enhetlige eller individuelle i sitt forhold til klær er derfor et empirisk spørsmål som denne avhandlingen viser kan være varierende. Når vi studerer klær (eller noe annet) som elementer i identitetsprosjekter i forskjellige konkrete praktiske situasjoner, studerer vi kontekstspesifikke (dividuelle) identitetsarbeider. Vi kan ikke anta at en kontekstspesifikk type identitetsarbeid er relevant i en annen kontekst. I en modellforstand må vi si at personer er en dynamisk spenning mellom dividuelle og individuelle krefter. For å få innsikt i hvordan denne spenningen nedfeller seg, og beskrive og forklare hvordan individualitet frembringes og forvaltes i hverdagslige praksiser, kreves empiriske undersøkelser preget av tykke beskrivelser og kontekstssensitive fortolkninger fra flere av de hverdagslige kontekstene de vi studerer beveger seg i.

Prosjektet er finansiert av NFR-velferdsprogrammet "Samfunn, familie oppvekst" og Statens institutt for forbruksforskning (SIFO).

Kontakt: Ardis Storm-Mathisen, e-post: ardis.storm-mathisen@sifo.no

Lutine de Wal Pastoor

Å lære samtalen for læring: Klasseromssamtalen som læringsredskap. En kasusstudie av et norsk multiethnisk klasserom

Avhandling for graden dr. polit. ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. Disputas i juni 2008.

Avhandlingen ble skrevet på engelsk med tittelen *Learning discourse: Classroom learning in and through discourse. A case study of a Norwegian multiethnic classroom*. Denne tittelen var ved en feil utelatt i sammendraget av avhandlingen, presentert i *Barn* nr. 3 2008.